



Městečko Kožlany za třicetileté války a tamní válečné dozvuky

Eva NĚMEČKOVÁ

Abstract: This article should introduce war events and life during Thirty Years' War in small rural town Kožlany, part of Chřtč dominium. It will briefly summon town history and basic historical sources of Kožlany. Than it will focus on events in Kožlany in 1620–1654 based on municipal book. Article will end by introducing society in Kožlany via the Register of Subjects according to their faith and a Roll of assessment in 50's 17th century.

Key Words: Kožlany; Thirty Years' War; Region of Kralovice; Soldiers; Life in Towns

Kožlany, v minulosti menší zemědělsko-řemeslnického městečko, se nalézají necelé čtyři kilometry východně od Kralovic, zhruba v polovině cesty mezi městy Rakovník a Plzeň. Poloha na relativně frekventované trase způsobovala za třicetileté války častou „návštěvu“ vojsk, ať už císařských nebo nepřátelských.

Období třicetileté války je vděčné téma pro řadu historiků. V poslední době je jejich pozornost rozdělena jak mezi tzv. velké dějiny celého konfliktu,^{1]} tak na regionální sondy^{2]} nebo významné osobnosti.^{3]} Současně bychom neměli opomenout ani místní historiky počátku 20. století, kteří, inspirování

1] Radek FUKALA, *Třicetiletá válka, nebo všeobecný evropský konflikt 17. století?*, Ústí nad Labem 2013; týž, *Konec zimního království*, České Budějovice 2017.; týž, *Sen o odplatě*, Praha 2016.; týž, *Třicetiletá válka 1618–1648. I. Pod vítězným praporem habsburské moci*, České Budějovice 2018; týž, *Třicetiletá válka 1618–1648. II. Pod taktovkou kardinála Richelieu*, České Budějovice 2018; Martin PITRO, *Průvodce třicetiletou válkou 1618–1648. České země na pokraji zkázy*, Praha 2018; Petr KLUČINA, *Třicetiletá válka. Obraz doby 1618–1648*, Praha 2004.

2] Vybírá: Jan KILIÁN (ed.), *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova. Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4.–5. května 2004*, Mělník 2004; týž, *Město ve válce, válka ve městě. Mělník 1618–1648*, České Budějovice 2008; týž, *Příběh z doby neobyčejného sílenství. Život a svět krupského koželuha Michela Stielerera za třicetileté války*, Praha 2014; týž, *Kašperské Hory za třicetileté války*, Plzeň 2014; Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města a jejich správa za třicetileté války. Zemský a lokální kontext*, Praha 2013; týž, *Nymburk a jeho správa za třicetileté války*, Nymburk 2012; Martin KRCH, *Štětí v době třicetileté války*, Štětí 2010.

3] Např. Josef KOLLMAN, *Valdštejn a evropská politika 1625–1630*, Praha 1999; týž, *Valdštejnův konec 1631–1634*, Praha 2001; Robert REBITSCH, *Matyáš Gallas 1588–1647. Císařský generál a Valdštejnův "dědic"*, Praha 2013; Jan KILIÁN, *Martin Maximilián z Golče (kolem 1593–1653). Císařský generál ve viru třicetileté války*, České Budějovice 2010; týž, *Jan Beck 1588–1648. Císařský generál, lucemburský guvernér a svobodný pán z Kokořinska*, Praha 2014; Ladislav MÍČEK, *Jan z Bubna, válečník a diplomat*, Uhřetínovice 2016; Pavel BALCÁREK, *Ve viru třicetileté války. Politikové, kondotiři, rebelové a mučedníci v zemích Koruny české*, České Budějovice 2011; Josef FORBELSKÝ, *Španělé, říše a Čechy v 16. a 17. století. Osudy generála Baltasara Marradase*, Praha 2006; a další.





díly Zikmunda Wintera, podrobně sepisovali regionální dějiny a neopomenuli ani období třicetileté války.⁴⁾ V případě Kralovicka se touto problematikou významněji zabýval pouze Václav Kočka. Tento článek by tak mohl nastartovat intenzivnější studium problematiky menších poddanských městeček za třicetileté války a přispět k možné vzájemné komparaci.

Primárním pramenem, ze kterého článek vychází, je pamětní kniha městečka Kožlany, vedená v letech 1620–1719.⁵⁾ Jedná se o typickou ranou městskou knihu menšího městečka se smíšenou agendou. Jednotlivé záznamy částečně dokládají, jak se odrazila třicetiletá válka v životě kožlanských obyvatel a v omezené míře i jejich vrchnosti. Obsahuje převážně zápisy soudnictví sporného i nesporného, které se projednávaly před kožlanským městským soudem.⁶⁾ Jednalo se především o vzájemná porovnání nářků na cti a následné smíry mezi obyvateli. Výjimku tvoří ojedinělé zápisy hospodářského charakteru, kopiáře nebo přísahy městských funkcionářů.⁷⁾ Knihu podrobila obsáhlému rozboru již Kateřina Fantová ve své bakalářské práci.⁸⁾ Dílčí informace byly získány z kostelních účtů kožlanské fary z let 1615–1680, tamní pamětní knihy z let 1784–1945 nebo ze spisů z fondu Archiv města Kralovice.⁹⁾

První písemná zmínka o Kožlanech pochází z roku 1230, kdy je král Václav I. odevzdal plaskému klásteru jako náhradu za 200 hřiven stříbra, které mu panovník tehdy dlužil. Roku 1238 si vesnici vzal zase zpět a výměnou za ni daroval klásteru ves jinou, Žihli.¹⁰⁾ Kožlany se tak staly součástí královského zboží, které bylo několikrát panovníkem propůjčeno jako zástava šlechtě. Kralovské koruně se Kožlany vrátily až v roce 1347.

Listinou ze dne 17. července 1351 povýšil Karel IV. Kožlany, v té době nazývané vsí (lat. *villa nostra Czoslan*), na trhové městečko s pravidelnými úterními

4) Václav KOČKA, *Dějiny politického okresu kralovického*, Kralovice 1930; týž, *Kralovicko za války třicetileté*, Kralovice 1922; Jan DYK, *Popis politického okresu kralovického*, Praha 1886; František ZETEK, *Popis politického okresu Kralovického*, Kralovice 1932; týž, *Život uplynulých let*, Kralovice 1938.

5) Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích (dále SOKA Plzeň-sever), fond Archiv města Kožlany (dále AM Kožlany), Pamětní kniha 1620 – 1790, inv. č. 5.

6) Kožlany disponovaly hrdelním právem, a proto se zde projednávaly i závažnější kauzy, spadající pod vrchnostenskou pravomoc panství Chřib.

7) Eva NĚMEČKOVÁ, *Prísahy kožlanských městských představitelů z druhé poloviny 17. století – komentovaná edice*, *Bohemiae Occidentalis Historica* 3, č. 2, 2017, s. 31–40.

8) Fantová studovala knihu ještě před předáním k restaurování, proto je možné, že její odkazy na konkrétní stránky nemusí zcela odpovídat. Kateřina FANTOVÁ, *Pamětní kniha města Kožlany 1620–1719* [tiskem nepublikovaná bakalářská práce], České Budějovice: Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Ústav archivnictví a pomocných věd historických, 2012.

9) SOKA Plzeň-sever, fond Farní úřad Kožlany, Kostelní účty 1615–1680 /nezpracováno/; SOKA Plzeň-sever, fond Farní úřad Kožlany, Pamětní kniha 1784–1945 /nezpracováno/; SOKA Plzeň-sever, fond Archiv města Kralovice.

10) Karel Jaromír ERBEN (ed.), *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* I, Praha 1855, s. 439, č. 945.





týdenními trhy a s právy a výsadami, jaká měla ostatní trhová městečka, včetně trestního práva pranýře a šibenice. Purkrabí na Angerbachu^{11]} pak měl dohlížet na dodržování mílového práva.^{12]} Během husitských válek Kožlany opět přešly do vrchnostenské držby. Postupně byly zastavovány a prodávány různým šlechticům, aby na konci 16. století opět připadly koruně: konkrétně příslušely ke zbirožskému zboží. V roce 1472 jim Vladislav Jagellonský udělil erb.

V roce 1601 postoupil Jan Týřovský z Ensidle královské komoře vsi Skryje, Hradiště a Čilá v hodnotě 18 tisíc kop grošů a slíbil během dvou let zaplatit ještě 8250 kop. Výměnou dostal do dědičné držby Kožlany se třemi mlýny a rybníkem, vsi Zavidov s hospodou a Chmelníštnou s mlýnem.^{13]} Jan již dříve koupil Chříč (1585), čímž se Kožlany staly součástí chříčského panství, k němuž náležely až do roku 1850.^{14]}

Jan Týřovský se pokusil pozvednout hospodářskou situaci městečka zavedením nových jarmarků a různými dalšími výsadami. Jan ale záhy zemřel, a tak zmíněná privilegia vydal až jeho dědic a nástupce Jindřich Jakub Týřovský. Listina, datovaná 14. března 1612 a následně potvrzená králem Matyášem 24. prosince téhož roku, nadala Kožlany rozsáhlými pravomocemi. Jindřich Jakub Týřovský povolil zavést dva osmidenní jarmarky (na den sv. Vavřince a den sv. Matouše) a s nimi spojená cla na koně a dobytek. Obyvatelé směli svobodně kšaftovat, kupovat a měnit grunty.^{15]} Městu bylo dovoleno bez překážek spravovat lesy, pozemky, mlýn a pivovar, ale rada neměla nemovitosti nechat chátrat, nebo být jejich zřízením jakkoli na škodu vrchnosti. Privilegiem byl též povolen obchod se solí, smůlou a železem. Na oplátku museli Kožlanští robotovat a odvádět vrchnosti příslušné platy. Vrchnost měla každý rok obnovovat radu a úředníky. Měšťané si mohli pro vykonávání soudní agendy nad domácími i cizími lidmi postavit radní dům. Buď si měli přestavět dosavadní „rathaus“, nebo koupit dvůr s lánem, aniž by to poznamenalo vrchnostenské příjmy. Pod správou městské rady přešla k roku 1612 i kožlanská škola.^{16]} V předvečer války tedy byly Kožlany spolu s nedalekými Kralovicemi prosperujícím střediskem regionu.

11] Zůstává otázkou, zda je myšlen Angerbach u Kožlan, kde je doložený středověký lovecký hrad, či hrad Týřov, který se měl označovat též jako Angerbach, podle V. Kočky ovšem mylně. Problematiku možné záměny Týřova s Angerbachem detailně rozebral regionální historik Václav KOČKA, *Dějiny politického okresu kralovického*, Rakovník 2010, s. 497–502. Na Vogtově mapě Čech z roku 1712 je kožlanský Angerbach zříceninou hradu a Týřov hradem.

12] Antonín HAAS (ed.), *Codex iuris municipalis IV./I.*, Praha 1954, s. 108–109, č. 68.

13] Václav KOČKA, *Dějiny politického okresu Kralovického*, Rakovník 2010, s. 368. (Dále V. KOČKA, *Dějiny...*)

14] K historii Kožlan podrobněji Jitka VLČKOVÁ – Pavel VLČEK – Eva NĚMEČKOVÁ, *Kožlany, stručné dějiny města a významné stavby*, Plzeň 2018.

15] Opětovné provdání vdovy na jiný grunt, nebo zběhnutí ze statku, kterýžto pak měl připadnout vrchnosti.

16] SOKA Plzeň-sever, fond AM Kožlany, Výpis ze všech milostí odbarování a nadání slavných paměti J. M. králů českých a císařů římských, též vrchnosti naší milostivých, a dědičných Majestátu při městech Kozlanech slovo od slova jakž uvnitř následuje vydán Actum dne 15. Februari Ao 1678, inv. č. 160.





Jindřich Jakub Týřovský, hejtman Rakovnického kraje, byl stoupencem stavovského povstání. Společně s Maxmiliánem Krakovským z Kolovrat na Šípech, Václavem Varlejchem z Bubna a Jaroslavem Hrobčickým na Vsesulově byl zvolen za reprezentanta na krajských sjezdech. Kromě toho zastával spolu se Šebestiánem Újezdeckým na Modřejovicích post vojenského komisaře stavovského vojska pro Rakovnický kraj. Do stavovské armády poslal ze svých panství čtyři jezdce a 26 mužů pěchoty, což byl po Václavovi Gryspekovi z Gryspeku druhý nejvyšší počet.^{17]} Nelze nijak doložit, zda někteří z nich nepocházeli z Kožlan. Již předtím měla města, i když se tím rozuměla spíše města královská, poskytnout armádě každého čtvrtého obyvatele.

Jindřich Jakub Týřovský však významně do povstání již nezasáhl, protože zemřel 20. července 1618. Konfiskační komise jej přesto 16. září 1622 uznala vinným kvůli jeho účasti na vzpouře.^{18]} Panství bylo ale ponecháno v té době jeho stále nezletilému synovi Adamovi,^{19]} nad nímž a jeho sestrou Dorotou Polyxenou byla ustanovena poručnicí jejich teta Dorota, která se o tři roky později (1621) poručnictví vzdala ve prospěch Bohuslava Jiřího Krakovského z Kolovrat, jenž byl s Týřovskými spřízněn díky své matce Kateřině.^{20]}

Kožlanští následovali vrchnost i ve víře. O zdejších obyvatelích se mluví jako o nekatolících již v 80. letech 16. století.^{21]} V roce 1614 byl do Kožlan dolní konzistoří podobojí dosazen jako farář Jan Popelius. V následujícím roce jej vystřídal Jan Teplický, farář v Žihli a Potvorově. V roce 1616 se přestěhoval do Kožlan Tobias Christophorus Montapenický, farář v Potvorově.^{22]} Všichni to byli luteránští kněží a s největší pravděpodobností se praktikovala protestantská liturgie, což nepřímo dokládají kostelní účty, v nichž je zachycena vyšší spotřeba vína k bohoslužbám.^{23]}

Z dochovaných písemných pramenů není zcela zřejmé, jaký vliv měla pražská defenestrace na kožlanské obyvatelstvo. Jak již bylo uvedeno, Týřovský vyslal na pomoc povstání několik vojáků ze svých panství, ale po jeho smrti nelze říci, zda bylo v podpoře stavů pokračováno. Rekrutováním na chříčském panství se nejspíše Kožlanští o vzpouře dovedli. Další zážitky tzv. „z první

17] František LEVÝ, *Dějiny královského města Rakovníka*, Rakovník 1896, s. 113–114.

18] Komisi však nebyla zkoumána pouze vrchnost. V Kožlanech vlastnil dvůr a dva domy Jan Ferdinand z Renšperku, který byl konfiskační komisí (1623) osvobozen, při revizitaci se zavázal složit 80 zlatých ke staroměstskému klášteru svatého Jakuba. Ještě v roce 1631 však dlužil polovinu sumy a v upomínce mu bylo vyhrožováno ztrátou onoho dvora a domů. Tomáš BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 I*, Praha 1882, s. 458–459.

19] Tamtéž, s. 675.

20] V. KOČKA, *Dějiny...*, s. 314.

21] Farář Matheol se omlouval arcibiskupovi za své chování a mj. také zmínil, že se ve farnosti rozšířilo kacířství a že obyvatelé si zvou ke svátostem luterské kněží. V. KOČKA, *Dějiny...*, s. 393.

22] SOKA Plzeň-sever, fond Farní úřad Kožlany, Pamětní kniha 1784–1945 /nezpracováno/, p. 55–57.

23] SOKA Plzeň-sever, fond Farní úřad Kožlany, Kostelní účty 1615–1680 /nezpracováno/.





ruky“ jistě získali během podzimu 1618, kdy hrabě Petr Arnošt II. z Mansfeldu dvakrát oblehl Plzeň a dne 21. listopadu 1618 ji dobyl a získal pro vzbouřené stavby. Mansfeldovi přišla na pomoc stavovská krajská hotovost, a to především ze Žateckého kraje.^{24]} Pravděpodobně musela projít Kralovickem a možná žádala pomoc i z Kozłan. Stejně tak prosil o zásoby okolní stavům nakloněná panství i Mansfeld. Postoj poručnice není znám.

Mansfeld si vybral Plzeň jako svou základnu a v západních Čechách se tak až do druhé poloviny roku 1620 vojáci příliš nevyskytovali. Význam plzeňského regionu vzrostl na podzim 1620. Během září a října postupně přitáhlo k Plzni císařsko-ligistické vojsko, jehož velitelé si zajistili od Mansfelda neutralitu v nadcházejícím střetu.^{25]} Následně se vydali směrem na Rakovník. Cesta vedla z Plzně mimo jiné přes Plasy, Kralovice a nejspíše i Kozłany.^{26]} Během tažení shořela městská agenda a originály privilegií v sousedních Kralovicích.^{27]} Podobný osud mohl postihnout i kozłanské městské knihy. V říjnu totiž vyslala kozłanská městská rada dva koňšely a písaře, aby odnesli do Rakovníka svá privilegia do úschovy.^{28]} Císařské vojsko Maxmiliána Bavorského a Karla Buquoye se utábořilo u Rakovníka. Cestou a během ležení zplundrovalo širší okolí.^{29]} V Kozłanech tak přišli minimálně o dobytčí stáda v počtu 104 velkých a 50 malých kusů,^{30]} ale pravděpodobně nezůstala ušetřena ani zásoba obilí v sýpkách a na budoucí setí.

Kozłany samotné neměly velkou možnost obrany. Jednalo se spíše o zemědělské městečko s rozvinutější řemeslnou výrobou. Nemůžeme je však řadit mezi ryze městské aglomerace. Nedisponovaly žádnými hradbami ani branami, zdejší měšťané měli v roce 1620 k dispozici pouze 7 mušket s luntou, uložených různě po domech.^{31]} Nebyla to ve srovnání s počtem zbraní vydávaných vojskům nebo sebraných z měst po povstání velká palebná síla, ale městečko nezůstalo bez možnosti se bránit.

Přes výše uvedené průtahy vojsk kozłanský pivovar stále fungoval a byl i dostatek šenkýřů, kteří měli pivo nalévat jak domácím, tak cizím. „...snešení

24] Jan KILIÁN, *Dobytí Plzně 1618*, České Budějovice 2018.

25] Více např. Jaroslav DOUŠA – Marie MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ (red.), *Dějiny města Plzně I. Do roku 1788*, Plzeň 2014, s. 510–511.; Olivier CHALINE, *Bílá hora*, Praha 2013, s. 114–115.; Jaroslav DOUŠA, *Plzeň v letech 1618–1621. (K postavení a vývoji města v době českého stavovského povstání)*, Folia Historica Bohemica 8, 1985, s. 157–209.

26] F. LEVÝ, *Dějiny královského města Rakovníka*, s. 116.

27] SOKA Plzeň-sever, fond AM Kralovice, Radní manuál 1622–166, inv. č. 9.

28] SOKA Rakovník, fond AM Rakovník, Kniha památná polovina 16. století–1642, inv. č. 82, fol. 180.

29] K bitvě u Rakovníka např. také kol. autorů, *Bitva u Rakovníka 1620*, Rakovník 2011. F. LEVÝ, *Dějiny...*, s. 116–118. nebo Jan RENNER, *Bitva u Rakovníka 1620*, Praha 1935.

30] SOKA Plzeň-sever, fond AM Kozłany, Pamětní kniha 1620–1719, inv. č. 4, fol. 53r a fol. 2r.

31] Tamtéž, fol. 2v.





obce na rok 1621 strany výstavy piv v pivovaru obecním navařených a šenkova-
ných na žejdlíky. Totiž polovici starého piva šenkýřkám domácím vystavovati se
bude po 10 gr[oších] míš[ěnských]. Žejdlík piva téhož nalívati mají plný po krej-
caru, ven pak přes pole jak kdo nejdříve může prodati se žádnému nebrání.^{32]}
Následujícího roku se přikazovalo navařit do hospod nové pivo, přičemž sousedé
si mohli doma svařit tři várky ze „...24 strychů ječmene pražské míry a to činí na
míru starou rakovnickou 21 strychů.“^{33]}

Doložena je i činnost městské samosprávy, nelze však předpokládat pra-
videlnou každoroční obnovu městské rady, jak ji nařizovalo privilegium z roku
1612.^{34]} Konšelé se střídali, ale městská pamětní kniha nezaznamenala žádnou
renovaci. Ze jmen purkmistrů a primasů lze pouze usoudit, že jedna musela pro-
běhnout mezi lety 1621 a 1622. V březnu 1621 byl primasem Albrecht Žák, ale
v červenci 1622 stál v čele městské rady již Vavřinec Halík. Další renovace se
nejspíše uskutečnila mezi zářím 1623 a dubnem 1625. To byl primasem opět
Albrecht Žák. V úřadu setrval do roku 1629. Vystřídal ho opět Vavřinec Halík.
Dne 8. února předával Vavřinec Halík úřad Jiřímu Millerovi, tentýž rok ale fi-
guroval jako purkmistr opět v květnu. V následujících letech nelze rozpoznat
možné renovace kvůli malému počtu zápisů. Potvrzením, že první válečné roky
kožlanskou městskou správu příliš nezasáhly, může být zápis z roku 1623, kdy
„...pro zaneprázdnění písaře radního...“ měl Matěj Holý počkat s vydáním svého
kundšaftu.^{35]}

Zápis z roku 1626 přibližuje fungování městské rady. Kožlanský pekař
Jiří Krofta předvolal do rady svědka, který měl dosvědčit, že primas Albrecht
Žák zabral pro sebe kola od vozu poddaného pana Kokořovce, snad ve prospěch
hraběnky Týřovské. Krofta své obvinění však nemohl nijak doložit, proto se mu-
sel Žákovi omluvit: „Slovutný a můj zvláště milý pane primátor žádám vás pro
boha že tuto věc a jež kteráž původem lidí těch ode mě vám nesousedství pří-
činu ublížení vaší dobré pověsti nepodala mimo sebe pustila já cos jsem koliv
tu mluvil v tom se nepamatuji. Však toho srdečně litující již budoucně s láskou
poctivostí tou křesťanskou předcházeti chci.“^{36]} Celá věc byla o to zajímavější,
že Krofta byl současně také konšelem. Ostatní radní jej pak ještě napomenuli,
aby neznevažoval městskou radu a aby šel dobrým příkladem všem lidem. Na-
víc: „My purkmistr a konšelé chráníme pana primátora jakožto principála našeho
a při něm nařizujeme až mocí ouřadu našeho poroučíme aby ode dne zajtřejšího

32] Tamtéž, fol. 1r.

33] Tamtéž, fol. 8v.

34] SOKA Plzeň-sever, fond AM Kozlany, Výpis ze všech milostí obdarování a nadání slavných
paměti J. M. králů českých a císařů římských, též vrchnosti naší milostivých, a dědičných Maje-
státu při městech Kozlancech slovo od slova jakž uvnitř následuje vydán Actum dne 15. Februari
Ao 1678, inv. č. 160.

35] SOKA Plzeň-sever, fond AM Kozlany, Pamětní kniha 1620–1719, inv. č. 4, fol. 13v.

36] Tamtéž, fol. 22r.





v to za dva dny vězením na sedbě zůstával.“^{37]} Členové městské rady tak zcela evidentně stáli za svým předním činitelem.

V městských zápisech převažovala utrhaní a nářky na cti nebo dědické záležitosti. Dne 28. září 1622 porovnali purkmistr a rada Josefa Krause s Matějem Klíbou a jeho manželkou Kateřinou, kterou Kraus obvinil z toho, že vydělávala nepoctivě na vojácích a že díky tomu zbohatli. Josef Kraus namítal, že o tom nic neví, ale Matěj Klíba trval na žalobě. Rada oba dva porovnala, zlá slova zmařila a Josef se omluvil, že o Kateřině neví ničehož špatného.^{38]} Bohužel není jasné, o co se mělo jednat – zda o bezprostřední pomoc nebo o peněžitý zisk. Podobný případ, kdy cizím vojákům aktivně pomáhalo domácí obyvatelstvo, je později doložen například ze sousedních Kralovic. Kryštof K(h)ondler ukazoval švédským vojákům, kam si měšťané schovali zásoby, a nakonec s nimi i odešel.^{39]}

Nejvíce poznamenaná byla nejspíše pole a jejich úrodnost. Proto v roce 1622 nařídila obec „...aby chalupníci handlův všech obecních a sousedských prázdní byli, totiž šenkování piva, skupování obilí, solní handle a železa i jiných obchodův zanechali, prací hmotnou aneb řemeslem svým poctivě se živili.“^{40]} Nejspíše to souvisí s neustálou povinností odvádět kontribuční obilí do magacínů anebo pravděpodobněji s kvartýrem vojska. K ubytování armády zde a v okolí došlo několikrát, poprvé patrně právě roku 1622. Ještě dne 1. dubna bylo nařízeno rytmistrovi v Rakovníku, aby nepovoloval Izaiášovi Schirlemu, bavorskému veliteli v Plzni, mustřplacy v Kožlanech a Kralovicích, protože jsou již v Rakovnickém kraji.^{41]} O několik dní později ale píše purkmistr a rada Rakovníka sekretáři vojenské expedice Janu Jakubu Haydnovi, zda by alespoň polovina kompanií nemohla být přemístěna a navrhují právě Kralovice, Kožlany a Jesenici.^{42]} V Rakovníku tehdy ložirovalo šest kompanií jezdců gauchierovských.^{43]} Do Kožlan však přišla část pluku hraběte Rambalda Collalta. Není jasné, kdy do městečka dorazili. Poprvé se mluví o polovině kompanie collaltského regimentu až 2. června 1623, kdy místodržitel Karel z Lichtenštejna nařídil Jiřímu Bohuslavovi z Kolovrat zásobovat vojáky v Kožlanech „obvyklým způsobem“.^{44]} Už v červenci 1623 však dostal regiment rozkaz táhnout do Říše a v polovině srpna se nacházel v okolí Bamberka.

37] Tamtéž, fol. 22v.

38] Tamtéž, fol. 10r.

39] SOKA Plzeň-sever, fond AM Kralovice, Žaloba na Kryštofa Kondlera a nařízení jeho výsledku kvůli jeho chování během pobytu švédského vojska za třicetileté války, inv. 155; Jitka VLČKOVÁ – Pavel VLČEK, *Kralovice. Stručné dějiny města a významné stavby*, Plzeň 2018, s. 43.

40] SOKA Plzeň-sever, fond AM Kožlany, Pamětní kniha 1620–1719, inv. č. 4, fol. 9v.

41] Václav LÍVA, *Prameny k dějinám třicetileté války 1618–1625*, Praha 1951, s. 258.

42] Tamtéž, s. 281.

43] Tamtéž, s. 278.

44] Tamtéž, s. 409.





Pobyt vojáků collaltského regimentu v červnu 1623 potvrzuje hrdelní zápis Matěje Kyndla z Kaceřova. Kyndl s pomocníky kradl na vrchnostenských gruntech koně a přiznal se i k dalším krádežím. Úředník chříčského panství Václav Kulíšek Kasejovský se dožadoval útrpného práva. Kyndl se ke všem zločinům doznal a podrobně je popsal. „*Poněvadž Matěj Kyndl jak po žalobě ihned dobrovolně, tak na trápení i po trápení přiznal se k zlodějství a k několikeré krádeži jiné...*“, byl prohlášen za zemského škůdce a odsouzen k šibenici. Za Kyndla se nakonec přimluvil kožlanský kněz Tobiáš, aby „*přišel pod meč soldátů od regimentu Collaltského*“.^{45]}

V prvních letech války nebylo městečko po ekonomické stránce ještě tolik postiženo. Na počátku roku 1623 totiž převzal kožlanský pekař a radní Jiří Krofta dluh za Jáchyma Víseckého z Vísky, hejtmana rumburského panství a majitele několika gruntů v městečku, vůči záduší v Drahoňově Újezdu. Krofta složil za přítomnosti dvou kostelníků ze vsí Přísečnice a Drahoňova Újezdu 30 kop míšeňských z původního dluhu 78 kop i s úroky.^{46]} V roce 1625 slíbil dokonce Jan Pehm za sebe a manželku věnovat kožlanskému kostelu do sv. Matouše dva mosazné svícny v hodnotě přes 10 kop; v opačném případě mu měly propadnout dvě krávy, které měl v Kozlanech v nájmu.^{47]}

Na druhou stranu začaly se objevovat častější zápisy sporného soudnictví. Kromě výše uvedeného Kyndla byli ve čtvrtek po Třech králích povoláni z vězení Jan Pick a Vít Zelík. Pick se do šatlavy dostal kvůli krádeži bot a kožešin. Dramatičtější pobyt ve vězení měl Zelík. Nejdříve zhanil na cti Lídu kovářku, následně sebral přísěznému rychtáři nůž a vyhrožoval, že probodne kohokoli, kdo ho bude hanět za to, že by si Lídu („*kurvu*“) vzal. V dotčený den před radu předstoupil s tím, že o Lídě mluvil v opilosti a že si ji vezme.^{48]} Téhož roku obeslal městský pastýř a posel Andreas Štelberger Ondřeje Vožeha, že udeřil kamenem jeho pacholka Tomáše.^{49]}

V následujících letech nejsou na Kralovicku doloženy informace o válečných událostech. Lze předpokládat přechody armády, na přelomu let 1623 a 1624 měli v Rakovnickém kraji přezimovat saští vojáci. Kozlanům se ale bezprostřední válečná střetnutí pravděpodobně vyhnula. Kozlanští museli stále odvádět pravidelné kontribuce, případně doplňovat císařskou armádu.

Rok 1627 je v českých zemích spojen s vydáním Obnoveného zřízení zemského. Na život běžných poddaných mělo bezprostřední dopad především

45] SOKA Plzeň-sever, fond AM Kozlany, Pamětní kniha 1620–1719, inv. č. 4, fol. 16v.

46] Tamtéž, fol. 12r. O zbytek dluhu však bylo městečko, jakožto Víseckého vrchnost, dále upomínáno; např. v roce 1634 českou komorou. Dne 7. března 1637 se o dluh připomínal sám zbizožský hejtmán. Jan POHL, *Dopisy Jana Kolence z Kolna, hejtmána JMCské panství Zbirova, Točnicka i Králova Dvora, z let 1637–1639*, Praha 1908, s. 12.

47] SOKA Plzeň-sever, fond AM Kozlany, Pamětní kniha 1620–1719, inv. č. 4, fol. 19r.

48] Tamtéž, fol. 12v–13r.

49] Tamtéž, fol. 17r.





stíhání nekatolíků a nadřazení německého jazyka nad českým. V praxi docházelo k odchodu šlechticů a majetnějších měšťanů do exilu z náboženských důvodů. Ostatní se v následně vlně rekatolizace buď podvolili, nebo svou víru praktikovali tajně. Podobné to bylo i po jazykové stránce, čeština se v řadě měst a městeček (zvláště středočeských) udržela i po tomto datu. V případě kožlanské pamětní knihy se počet německých zápisů mírně zvýšil, ale i nadále (do konce knihy) převažovaly české zápisy.

Kožlanská městská agenda nezaznamenává žádný významnější předěl, ale zároveň se jedná o rok bohatý na události. Do jedné dokonce zasáhla samotná vrchnost. Rozhodla, aby Apolena Šíblová postoupila zděděný grunt po bývalém manželovi Adamovi Krausovi Jakubovi Sekáčovi. Apolena jej zdědila v roce 1617, ale později na něm povolila usídlit se Sekáčovi s rodinou, který začal grunt upravovat a „zvelebovat... i platic povinně J. M. panu svému dědičnému... sbírky a berně zemské“. Dolehla na něj tíživá válečná situace, protože musel „... svého napravování a živnůstky se slzavě zbaviti...“. Adam Týřovský proto poručil manželům Šíblovým, aby se opuštěného gruntu ujali.^{50]} Ekonomická situace měšťanů tedy nebyla nejlepší. Vrchnost se snažila opuštěné grunty co nejdříve obsazovat, protože to bylo i v jejím zájmu.

Závažnější je hrdelní zápis Michaela Steinprechera, polesného ze Šípů. Steinprecher se v něm přiznal k vraždě, loupežím, výhrůžkám a nadávání své vrchnosti Jaroslavu Kryštofovi Krakovskému z Kolovrat, rychtáři i sousedům. Šípský rychtář a obecní rada ho zajala a vsadila do vězení. V něm údajně strávil delší čas, než byl předveden k soudu do Kožlan coby nejbližšího města s hrdelním právem. Během soudu se za něj přimluvili „pocitiví a vznešení lidé“, a Krakovský z Kolovrat se tak prostřednictvím plnomocníka Mathesia Sladkého z Chříče, tehdejšího preceptora a kožlanského učitele, nad odsouzeným smiloval a nejvyšší trest odvolal. Steinprecher slíbil, že již nikterak nezhřeší a bude se slušně chovat, nikomu mstít, ani celou věc vytahovat.^{51]} Z menšího zločinu, ovšem s podobným koncem, byl obviněn o rok později Jan Správka, mlynář ze Slatiny, který loupil na panském a odmlouval. Původně měl také propadnout hrdlem, ale nakonec i on dostal na přímmluvu milost.^{52]}

V letech 1628–1629 není v pramenech v okolí Kožlan doložen pohyb vojsk, přesto jsou poprvé zmíněny ponocné hlídky.^{53]} I nadále trvala podpora císařských vojsk, která způsobovala některým poddaným značné existenční problémy. Jan Šmíd, řečený Turnar, z Kralovic byl obviněn z pychu na chříčském panství. Turnar se hájil velkou chudobou a hladem, „nemaje s manželkou svou

50] SOKA Plzeň-sever, fond AM Kožlany, Pamětní kniha 1620–1719, inv. č. 4, fol. 25v–27r.

51] Tamtéž, fol. 28v–30r.

52] Tamtéž, fol. 55v–57r.

53] K roku 1628 jsou poprvé v Kožlanech doloženy ponocné hlídky. Není však vyloučeno, že existovaly již dříve. Tamtéž, fol. 27v.





kusu chleba“. Týřovský přihlédl také k tomu, že dotyčný byl starý a sešlý věkem. Proto mu byla původní pokuta deseti kop českých grošů odpuštěna, ale musel slíbit, že se příště vyvaruje podobné činnosti a nebude chytat ani ryby ani raky.^{54]} Na druhou stranu v roce 1629 proběhly opravy kořlanského kostela a fary za 187 kop míšeňských tři groše a čtyři denáry, což může být vzhledem k obecné situaci mírně zarážející.^{55]}

Na sklonku roku 1631 vpadla do země saská vojska. Jejich působení je zaznamenáno i na Kralovicku. Generál Arnim dobyl 12. listopadu Rakovník a následně i Prahu,^{56]} před 7. prosincem dorazili jeho vojáci do Kralovic.^{57]} Díky tomu se vrátili někteří exulanti. Sasy vítal v Rakovníku údajně i mladý hrabě Týřovský. Po opětovném vytlačení Sasů byl rektifikační komisí v roce 1638 obviněn, že podporoval nepřítele a že vyhrořoval Plzni. Rytíř Samuel Albín z Weisenblutu, prokurátor komise, proti němu sháněl důkazy. Zachoval se velice zevrubný popis chování Týřovského dle výpovědi rakovnického měšťana Arnošta Slánského. Hrabě se nařčení úspěšně bránil, a nakonec byl císařskou komisí (1638) omilostněn, ale současně musel zaplatit pokutu 3000 zlatých rýnských, z nichž dvě třetiny šly na obnovu Pražského hradu, a třetina byla věnována jezuitské koleji v Klatovech.^{58]}

Čeští šlechtici si stěžovali na chování saského vojska na svých panstvích. Na Kralovicku se saské jednotky objevily pouze ojedinele. Pro Kořlany byly zásadnější přechody císařských vojsk, která vedl plukovník Holk z Plzně přes Kralovice k Rakovníku, aby dne 28. prosince město dobyl zpět a za trest je nechal vydrancovat.^{59]} Není známo, kam zbylé saské jednotky ustoupily, snad směrem k Chebu, kde se nacházela druhá část armády. Dne 24. dubna 1632 psal z Kořlan plukovník Johann Wangler Valdštejnovi o svém postupu do Čech a o nutnosti doplnění své armády vojáky z kvartýrů.^{60]} Verbování místních obyvatel dokládá zápis ve farních účtech, v němž se ve čtvrtek po Velikonocích Šebestián Charvát rozhodl dát k císařské armádě.^{61]}

Následující třicátá léta jsou v dochované kořlanské památné knize zastoupena velice ojedinelými zápisy. Přestože se vojenské aktivity přesunuly mimo české země, dopady byly značně citelné. V kraji se potulovala řada vojáků, kteří drancovali venkov, a v neposlední řadě zůstala povinnost dodávat proviant.

54] Tamtéž, fol. 59r–v.

55] SOKA Plzeň-sever, fond Farní úřad Kořlany, Kostelní účty 1615–1680 /nezpracováno/, p. 56.

56] F. LEVÝ, *Dějiny královského města Rakovníka*, s. 271.

57] Václav LÍVA, *Prameny k dějinám třicetileté války 1626–1635*, Praha 1953, s. 283.

58] Zikmund WINTER, *Město a kraj Rakovnický za vojny třicetileté*, Časopis musea království českého 61, 1887, s. 452–453.

59] Oldřich KORTUS, *Sasové v Čechách 1631 a 1632*, [tiskem nepublikovaná disertační práce]. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Ústav českých dějin, 2007, s. 225.

60] Tamtéž, s. 354–355.

61] SOKA Plzeň-sever, fond Farní úřad Kořlany, Kostelní účty 1615–1680 /nezpracováno/, p. 61.





Například v roce 1638 odvedl Adam Týřovský ze svých panství na vojáky 3131 zlatých, 14 krejcarů, 44 929 liber a 30 lotů masa, 740 strychů a 2 věrtele žita, 451 strychů 2 věrtele 2 čtvrtiny pšenice, 1661 strychů 3 věrtele ova, přestože dlužil 394 zlatých 45 krejcarů na českobudějovickou kontribuci.^{62]}

Regionem procházelo několikrát císařské vojsko (Valdštejnův, Trčkův, Colloredův nebo Mohrův regiment), které se chovalo obdobně.^{63]} V roce 1633 pochodovalo pět kompanií plukovníka Uhlfelda z Českých Budějovic do Chebu mimo jiné právě přes Kralovice.^{64]} V zimě 1635 kvartýroval na Kralovicku se svými vojáky Zikmund Schmidt, zástupce pěšího pluku nejvyššího Bornevalla, který se v následujících letech domáhal zaplacení dluhů. České místodržitelství však zjistilo, že se vojáci chovali neurvale a způsobili velké škody, proto nebyly jeho nároky uznány.^{65]} Přestože jsou uvedeny pouze Kralovice, jistě byly škody napáchány i v okolí.

V Kožlanech byly odvody pravděpodobně vysoké a odrazilo se to i na stavu společnosti. Za deset let byl do pamětní knihy zapsán pouze jeden prodej domu (a to až v roce 1639), dva frejmarky (1637 a 1638), jeden šacuňk dědictví (1638), ale přes deset sporů o čest a následná porovnání, z nichž u většiny hrál významnou roli alkohol. Například v roce 1636 se v obecní hospodě opil a serval Vavřinec Klár. Byl vsazen do vězení, ale trest mu byl odložen, protože se měl stát purkmistrem.^{66]} V srpnu 1638 byl „...*pro své zlé činy, kterých se jest v tomto městě dopustil, jak proti některým sousedům, i také proti povinnosti zlé učinil*...“ zatčen rychtář Jan Miller. Z vězení byl na základě přímluvy rukojmí (Jan Škudera, Jiří Klír) a složení dvou a půl kop grošů (na šindel) propuštěn.^{67]}

V dubnu 1639 se usadil v Kralovicích starý Puchheimův pluk, na který si rakovničtí hejtmané stěžovali místodržícím, že „*vojáci loupí, hanebně zacházejí s ženami a kraj nemá prostředky toto vojsko udržovat*“.^{68]} V létě se tito vojáci pohybovali v blízkosti Plzně, kde loupili a drancovali.^{69]} Proti tomu měl zasáhnout františkovský pluk, který byl poslán do Rakovníka a požadoval cestou zásoby. Z Kralovicka obdržel vesměs zamítavé odpovědi. Bos z Ehrenšteinu na Krašově dokonce vzkázal, že „*pro velikou loupež není možná ani za humna vyjít, aby svlékání šatů a brání dobytka nebylo*“. V Kralovicích byli ukradeni koně, v Čisté „*soldati vpadli, klisny pobrali, komory zotvírali a truhly loupili, posavad hrdlem jisti nejsme*“.^{70]}

62] Václav LÍVA, *Prameny k dějinám třicetileté války 1636–1639*, Praha 1954, s. 153.

63] Z. WINTER, *Město a kraj Rakovnický za vojny třicetileté*, s. 459–463.

64] V. LÍVA, *Prameny k dějinám třicetileté války 1626–1635*, s. 309.

65] V. LÍVA, *Prameny k dějinám třicetileté války 1636–1639*, s. 105, 112, 141, 145, 167.

66] SOKA Plzeň-sever, fond AM Kožlany, Pamětní kniha 1620–1719, inv. č. 4, fol. 62r.

67] Tamtéž, fol. 95v.

68] V. LÍVA, *Prameny k dějinám třicetileté války 1636–1639*, s. 270–271.

69] J. DOUŠA – M. MALIVÁNKOVÁ–WASKOVÁ, *Dějiny města Plzně*, s. 525.

70] Václav KOČKA, *Kralovicko za války třicetileté*, Kralovice 1922, s. 23. (dále V. KOČKA, *Kralovicko*...)





Švédové byli sice na konci 30. let 17. století z Čech vyhnáni a válka se přesunula do Říše, ale ložirování vojska nepřestalo. V říjnu 1639 v Kralovicích pobýval Schleinitzův pluk a na přelomu let 1639 a 1640 přezímoval v Kaceřově a Kožlanech regiment Petra Losyho.⁷¹⁾ Do konce třicetileté války se v kožlanské městské knize vyskytují pouze čtyři zápisy. Prvním je trh o chalupu a dědinu mezi Kryštofem Klárem, spoluradním a lajtnantem myslíkovského regimentu, a Janem Millerem, vachmistrem regimentu nejvyššího Conzago (!)⁷²⁾ z dubna 1640. V případě nezanechání dědiců měla chalupa připadnout Millerově sestře Anně Kašparové z Holovous.⁷³⁾ Přestože se jedná o ojedinělý kožlanský zápis, představuje události, které se také stávaly. Místní obyvatelé se mohli přidat k vojsku z existenčních (Klár) nebo osobních důvodů (Miller).⁷⁴⁾ To, že se nejednalo o ojedinělou situaci, potvrzuje list zbirožského hejtmána, že mnozí sedláci z jeho panství se „*k soldátům do Kozlan přivinuli*“ a myslí tím v té době zde usazený myslíkovský regiment.⁷⁵⁾

Nezůstalo však pouze u vyjídání městských zásob. Provodní neděle (12. dubna) 1640 byla pohřbena sestra Václava Trunsky (Aloisie?), která „... *jest od soldátů císařských stlučena a zbita*...“. Farář ji pohřbil jako jakékoli jiné „*pocitivé tělo*“ na hřbitově.⁷⁶⁾ Je tedy možné, že byla „*zraněna na pocitivosti*“, což nebylo v průběhu války nikterak neobvyklé.⁷⁷⁾ Myslíkovský pluk byl navíc pověstný neurvalým chováním svých vojáků.⁷⁸⁾

Během 40. let 17. století se opakovaly prosby o odpuštění povinnosti z Rakovnicka a Kralovicka, protože kraj byl značně vypleněn a vojska neužívil. V roce 1641 ložirovalo na Rakovnicku 16 regimentů císařského vojska,

71) Václav LÍVA, *Prameny k dějinám třicetileté války 1640–1642*, Praha 1955, s. 27.

72) Myšlen nejspíše kyrysnický pluk Hannibala Gonzagy. Wilhelm Edler VON JANKO, *Gonzaga, Hannibal Fürst von*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie* 9, 1879, s. 368.

73) SOKa Plzeň-sever, fond AM Kožlany, Pamětní kniha 1620–1719, inv. č. 4, fol. 100r-v.

74) Jan Miller byl ve třicátých letech kožlanským rychtářem, ale ani předtím nebyl mezi měšťany populární. S jeho osobou je spojeno několik sporů a v roce 1638 byl jakožto rychtář vzat do šatlavy. Nejspíše proto utekl k vojsku.

75) J. POHL, *Dopisy Jana Kolence z Kolna*, s. 148.

76) SOKa Plzeň-sever, fond Farní úřad Kožlany, Kostelní účty 1615–1680 /nezpracováno/, p. 192.

77) Srovnej s Jan KILIÁN, *Vojenské násilí ve městech za třicetileté války se zvláštním přihlednutím k Plzeňsku*, *Folia Historica Bohemica* 29, č. 1, 2014, s. 5–29.

78) Viz např. zpráva arciknízeti Leopoldu Vilémovi z října roku 1639, v níž nejvyšší úředníci apeluji na arciknížete, aby byly Čechy zbaveny břímě kvartýrování a lotrování, protože „*Království je bohužel jevištěm války a propadlo proto zkáze; může tu být pomoci jen dobře vyzbrojeným a vystrojeným lidem a nikoli vojáky, kteří by byli jen postupně a zdoluhavě vybavováni vojenskými potřebami. Je známo, že je tu několik regimentů, které se doplňují rekrutováním a meškají tu na zotavené, při čemž soustavně štráfuji, lidi všemožně obtěžují a nejsou ke skutečné potřebě, jen zbůhdarma ujdají chléb řádným vojákům. To platí o novém Buechheimově, Myslíkově, Tratischových a několika jiných plucích, jejichž vydržování potřebuje velikého nákladu.*“ V. LÍVA, *Prameny k dějinám třicetileté války 1636–1639*, Praha 1954, s. 354–355.





na jejichž vydržování muselo být dodáno velké množství chleba, masa a piva. Kožlany měly společně s Krašovem odvést 320 liber chleba, 320 pint piva a 160 liber masa. O rok později si stěžoval zbirožský hejtman, že poddaní se ze strachu uchylují do Zbiroha: „...na všem panství nezůstalo poddaným v stodolách desíti strychů obilí! Račte z toho budoucí a nastávající hlad, mor, laskavě souditi. Nebude-li z důchodu pomoci, nebo hladem zemrou, anebo do cizích krajích rozběhnouti (se) musejí.“^{79]} Sedláci (asi nejen) z hladu začali vojákům pomáhat, např. drancovali spolu s nimi panská sídla.^{80]} Vrchnost nebyla často schopná na svých panstvích sehnat požadované zásoby (kontribuce). Rudolf Hrobčický ze Všesulova odvedl proviant, ale i tak vojáci jeho „...ubohým poddaným obilíčko popásali a všecko v nic obrátili, mně rybník slovíli, pivo vypili, okna vytloukli, kamma pobořili, dva koně s býkem pobrali, mě poddané a mne z přibytku vyhnali.“^{81]} Obdobné odpovědi zaslaly i ostatní vrchnosti z okolí. Podle purkmistra z Kralovic bylo dokonce město prázdné a lidé ze strachu utekli do lesů. Všichni se báli, aby se neopakovala situace z městečka Čistá, kde řádili vojáci colloredovského regimentu.^{82]}

Švédové se vrátili krátce na Kralovicko a Rakovnicko v létě 1647 při svém postupu z Chebu na Prahu. Během tažení prý vyjedli a „vybili širokým pruhem všecek kraj od západu podél Karlovarské silnice“.^{83]} O rok později v červenci 1648 do Čech od západu vpadl generál Königsmarck. Postupoval od Chebu, přes Kynžvart, Stříbro a Kladruby k Plzni. Zde se obrátil a pokračoval přes Bělou, Plasy, Kralovice na Rakovník, který obsadil 24. července 1648. Následně se díky momentu překvapení zmocnil téměř bez dobývání Hradčan a Malé Strany.^{84]} Cestou tam se vojáci dožadovali zásob a peněz. Pravděpodobně je získali, protože v srpnu psal kožlanský purkmistr krajským hejtmanům, že nemohou poslat kontribuce, neboť „...obilíčko k dozrání přicházející od armády generála Königsmarka prohnáním skrze ně dobytků a jízdného lidu pošlapáno, popaseno a v nic obráceno jest.“^{85]} Aby zaplatili kontribuce, museli Kožlanští prodat stříbrný kalich z kostela, na který neměli peníze ještě v roce 1654.^{86]}

79] J. POHL, *Dopisy Jana Kolence z Kolna*, s. 148.

80] Tamtéž.

81] V. KOČKA, *Kralovicko...*, s. 25.

82] „Dne 30. máje vpadlo k nám 100 koní rejtarstva od regimentu mladého Colloredy. S dobytými meči a v rukou pistulemi drancovali, lidi tloukli, jak mužské, tak ženské; šestinedělky i dítky svlačěli, mouky i obilí, které jsme se v Plzni vydužili, vše pobrali, od dobytka 1,5 kopy kusů zbilí, s sebou odnesli, takže škod více než za 300 kop udělali a hůře s námi nakládali nežli lýtý Turek a pohan, že by se kámen nesouce člověk nad námi slitovati mohl.“ V. KOČKA, *Kralovicko...*, s. 26.

83] Zikmund WINTER, *Město a kraj Rakovnický za vojny třicetileté*, s. 106.

84] Romana KMOCHOVÁ, „I přišli k nám tito soldáti...“ *Město Slaný za třicetileté války optikou pramenů městské kanceláře*, [tiskem nepublikovaná diplomová práce]. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Katedra pomocných věd historických a archivního studia, 2015, s. 135.

85] V. KOČKA, *Kralovicko...*, s. 27.

86] SOKA Plzeň-sever, fond AM Kožlany, Pamětní kniha 1620–1719, inv. č. 4, fol. 117r.





Na počátku září 1648 přišel rozkaz, aby Kožlany společně s Kralovicemi odvedly na Švédy obsazený Křivoklát zásoby. Jednalo se o velice exotické zboží – pepř, zázvor, hřebíček, šafrán, skořici, cukr, muškátový květ, rozinky, mandle, voskovic, svíčky lojové, ocet, citrýn, hořčici, olivy, kapari, kuřata, oves, slaninu, holuby, vejce a mouku.^{87]} Po uzavření vestfálského míru na podzim roku 1648 Švédové odtáhli. Kožlanští si ovšem neoddechli, protože ve dnech 15.–26. prosince 1648 u nich byly ubytovány dvě kompanie gallasovského pluku.^{88]}

České místodržitelství rozeslalo v roce 1650 „oběžník“, ve kterém nařídilo oslavné a děkonné mše *Te Deum* za uzavření vestfálského míru.^{89]} Vojenské kontribuce však stále pokračovaly, nadělané dluhy bylo potřeba splatit, proto se požadavky na poddané postupně zvyšovaly. Vrchnost pokračovala ve své snaze obsazovat pusté grunty.

Jak vypadala situace v Kožlanech těsně po konci války, ukazuje až *Soupis poddaných podle víry*. Podle něj byla tamní fara v roce 1649 vypálena nepřítelem a Kožlany obsluhoval farář z Čisté.^{90]} Jisté je, že fara nefungovala již dříve. Minimálně od roku 1643 bydlel farář v pronajatých místnostech od kožlanských měšťanů. Ročně platil tři kopy 25 grošů a pět denárů.^{91]} Kožlanské dědiny byly pusté, bez osevu, fungoval zde pivovar, z něhož Týřovští odváděli posudné.^{92]}

Soupis poddaných sepsala kožlanská městská rada k 25. březnu 1651 a uvádí se v něm 126 osob starších třinácti let nejspíše v 51 usedlostech.^{93]} Soupis rozlišuje obyvatele na deset hospodářů (z toho jeden mlynář a kostelník), sedmáct sousedů (z toho opět jeden mlynář a kostelník), čtyři chalupníky, devět podruhů, deset konšelů (z toho tři uvedeni též jako hospodáři či sousedé), primase, rychtáře a u osmi lidí nebylo jejich postavení specifikováno.^{94]}

Na základě soupisu podle víry si lze do jisté míry^{95]} udělat alespoň částečnou představu o věkovém složení kožlanského obyvatelstva,^{96]} které vypadalo následovně (viz tabulka). I přes válečné útrapy se tak ve městečku nacházeli lidé

87] V. KOČKA, *Kralovicko...*, s. 28.

88] V. KOČKA, *Dějiny...*, s. 372.

89] SOKA Plzeň-sever, fond AM Kralovice, Náboženské věci 1593–1786, inv. 146.

90] Kožlanské proto zapisoval i do čístecké matriky.

91] V letech 1643 a 1644 neznámému Kašparovi, v roce 1645 Kryštofovi Klárovi. SOKA Plzeň-sever, fond Farní úřad Kožlany, Kostelní účty 1615–1680 /nezpracováno/, p. 75, 77.

92] Alena PAZDEROVÁ (ed.), *Soupis poddaných podle víry z roku 1651 – Rakovnicko*, Praha 1996, s. 42.

93] Soupis nebyl na rozdíl od ostatních graficky rozdělen podle jednotlivých domácností, takže lze přesný počet pouze odhadovat. Některá jména jsou pouze lehce odsazena.

94] A. PAZDEROVÁ (ed.), *Soupis poddaných podle víry z roku 1651 – Rakovnicko*, s. 39–42.

95] Nezapisovaly se děti mladší 12 let.

96] Údaje o věku je ale nutné brát s rezervou.



v produktivním věku, což mohlo předznamenat relativně rychlý návrat k předválečným poměrům.

věkové rozmezí	počet osob	podíl [v %]
12–20	20	15,9
21–30	31	24,6
31–40	28	22,2
41–50	24	19
51–60	14	11,1
61 a více	9	7,2

Další srovnání nabízí Berní rula, která v roce 1653 evidovala v Kožlanech 38 gruntů, z toho osm pustých, 19 chalup, z toho tři pusté, a dva mlýny. Mezi lety 1651–1653 tak bylo z původních třinácti pustých gruntů pět a z šesti pustých chalup tři osazeny novými majiteli.^{97]} Zbylé dostaly nové vlastníky v následujících letech.^{98]}

V roce 1627, kdy převzal správu chřibského dominia Adam Jindřich Týrovský, se nacházelo panství ve velkých dluhích. Adam situaci vyřešil sňatkem s dcerou největšího věřitele (Evou Eufrozínou, hraběnkou z Klenového). Válečná léta prosperitě a hospodářskému vzestupu nepřispěla, navíc byly Kožlany nuceny platit vysoké kontribuce. Vrchnost se snažila, aby pusté grunty neležely ladem, ale aby byly obhospodařovány. Udělovaly je proto novým majitelům a městečko se začalo pomalu pozvedat.^{99]}

Do obvyklých kolejí se postupně dostával i městský život. Ve zmíněné pamětní knize lze vysledovat výrazný milník, a to rok 1654. Mezi lety 1648–1653 se vyskytuje pouze pět zápisů, zatímco od roku 1654 písemná agenda městečka opět nabývá na intenzitě. Kniha se totiž začala používat částečně také jako kopiař došlých patentů a podíl zápisů z roku 1654 činí 14,6 % z celé knihy.^{100]}

Tento článek je pouhou sondou do života menšího poddanského městečka za třicetileté války. Pokusil se kožlanské události zasadit do širšího zemského kontextu. Dosavadní historiografie se soustředila spíše na větší a významnější města, zatímco menší městečka zůstávala upozaděna, a to i přes to, že nesla stejnou, ne-li výraznější zátěž. Je vidět, že v obecných rysech osud Kožlan a jeho obyvatel odpovídal všeobecnému vývoji českých měst a městeček té doby. Válečné

97] Národní archiv, fond Berní rula, Berní rula – Rakovnicko, inv. č. 23, fol. 43–44.

98] Nejstarší kožlanská pozemková kniha k roku 1676 uvádí 65 usedlostí. Několik gruntů bylo totiž rozděleno.

99] Stejně tak grunt, který propadl vrchnosti z důvodu zběhnutí hospodáře. Nejvíce zběhnutí nastalo na přelomu 80. a 90. let 17. století. Nejspíše tehdy narostly nároky vrchnosti, především daně a robota.

100] Viz K. FANTOVÁ, *Pamětní kniha města Kožlany 1620–1719*, s. 72–81.



události ve 20. letech 17. století po ekonomické stránce městečko existenčně neohrozily. I přes pobyty vojsk a dodávání kontribucí si obyvatelé zanechali odpovídající životní úroveň. Změna přichází na konci 20. let. Válečné události zasáhly celé panství, které bylo od roku 1627 značně zadlužené. Dalším faktorem byl od 30. let 17. století intenzivnější pobyt vojsk v Čechách a jejich vzrůstající požadavky na vydržování, které znamenaly nejen hospodářství, ale i celou městskou společnost, jak dokládají výše uvedené příklady. Situace v Kožlanech se tak začala postupně vracet na předválečnou úroveň během 60. a 70. let 17. století.

Town Kožlany during Thirty Years' War

Summary

This article is just brief view into warlife during Thirty Years' War in small rural town. It tried to set events in Kožlany into broader context. There was quite same scheme like in other bohemian cities. In 20's there was not so important economical impact of war. Change came in late 20's when war endangered whole dominion of Chříč and that started to be in big debts. From 30's armies stayed during winter months in Bohemia so demands on supply lied on countryside and soon there was no chance to satisfy great requirement of soldiers. There was no crop nor money. Situation in Kožlany stabilized in 60's and 70's 17th century.

